

افراط‌گرایی در آسیای مرکزی

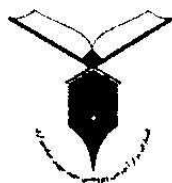
مؤلفین: حجت‌اله جهانی راد

حشمت‌اله علیزاده

سیده زینب حسینی

مرکز مطالعات و پژوهش‌های اطلاعاتی معاونت اطلاعات ارتش ج.ا.ایران

بهار ۱۴۰۰

سرشناسه
جهانی راد، حجت‌اله، ۱۳۵۹ -
JAHANI RAD, HOJJAT ALLAH, ALIZADE, HESHMATOLLAH, HOSSEINI, ZEYNAB

عنوان و نام پدیدآورنده : افراط‌گرایی در آسیای مرکزی / مؤلفین: حجت‌اله جهانی راد، حشمت‌الله علیزاده، سیده زینب حسینی : نظارت و اجرا: مرکز مطالعات و پژوهش‌های اطلاعاتی معاونت اطلاعات ارتش ج.ا.ایران؛ ناظر عالی: عباس جعفری‌نیا؛ ناظر علمی: جهانگیر شریعت؛ ویراستار و ناظر فنی: ذکریا کاظم‌پور.
تهران، مرکز مطالعات و پژوهش‌های اطلاعاتی معاونت اطلاعات ارتش ج.ا.ایران، ۱۴۰۰.
مشخصات نشر :
مشخصات ظاهری : ۲۷۶ ص.
شابک : ۸-۵۹-۸۸۶۷-۹۷۸-۶۰۰-۹۷۸-۱۳۱۸,۵۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
موضوع : امنیت ملی - آسیای مرکزی
شناسه افزوده : ایران، ارتش، مرکز مطالعات و پژوهش‌های اطلاعاتی معاونت اطلاعات ارتش ج.ا.ایران
شناسه افزوده : مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی.
رده‌بندی کنگره : ۸۵۹/۵۷DK
رده‌بندی دیویی : ۹۵۸
شماره کتابشناسی ملی : ۸۴۰۷۸۳۴
اطلاعات رگورد کتابشناسی : فیا

نام کتاب: افراط‌گرایی در آسیای مرکزی

نظارت و اجراء: مرکز مطالعات و پژوهش‌های اطلاعاتی معاونت اطلاعات ارتش ج.ا.ایران

مؤلفین: حجت‌اله جهانی راد، حشمت‌الله علیزاده، سیده زینب حسینی

ناظر عالی: دکتر عباس جعفری‌نیا

ناظر علمی: دکتر جهانگیر شریعت

ویراستار و ناظر فنی: دکتر ذکریا کاظم‌پور

نمونه‌خوان: مجتبی حسین‌زاده

تایپ و صفحه‌آرایی: مهدی عبدالمی

نوبت چاپ: اول

ناشر: انتشارات مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱,۳۵۰,۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، لویزان، بزرگراه ارتش، روبروی سازمان جنگل‌ها و مراتع، مرکز آموزشی و پژوهشی

شهید سپهبد صیاد شیرازی، مرکز مطالعات و پژوهش‌های اطلاعاتی تلفن: ۲۳۴۵۰۷۴۹

۱۳	مقدمه
فصل اول: ترمینولوژی، تعاریف و اصطلاحات	
۱۳	۱-۱- چالش
۱۴	مفهوم شناسی چالش در لغت
۱۵	برخی انواع چالش و معیارهای شناخت آن
۱۵	الف) چالش‌های ژئوکالچر
۱۵	ب) چالش‌های ژئوپلیتیک و دکترین ظهور مسالمت‌آمیز
۱۸	ج) چالش امنیتی
۱۸	چالش‌های امنیتی - منطقه‌ای ایران
۱۹	۲-۱- بحران
۱۹	چیستی بحران
۲۰	انواع بحران و راه‌کارهای مقابله با آن
۲۴	بحران ژئوپلیتیکی و بایسته‌های حل آن
۲۵	عوامل ایجاد بحران
۲۶	الف) بحران‌های درون سازمانی
۲۶	ب) بحران‌های ملی
۲۶	ج) بحران‌های منطقه‌ای
۲۶	د) بحران‌های بین‌المللی
۲۷	۳-۱- سلف و سلفی‌گری
۲۷	مفهوم‌شناسی سلف و سلفی در لغت و اصطلاح
۲۹	سلف در دیدگاه اهل سنت و شیعه
۳۰	روند شکل‌گیری سلفی‌گری در گذر زمان
۳۳	سلفی‌ها در دوران معاصر (جریان نوسلفی‌گری)

گونه‌های مختلف گروه‌های سلفی.....	۳۶
۱-۴- بنیادگرایی.....	۳۷
مفهوم بنیادگرایی، بنیادگرایی اسلامی و گرایش‌های آن.....	۳۷
زمینه‌های پیدایش بنیادگرایی اسلامی.....	۴۰
سلفی‌گری و بنیادگرایی، تمایز یا تشابه.....	۴۳
بنیادگرایی و تبعات آن بر امنیت ملی در حوزه‌های سرزمینی.....	۴۵

فصل دوم: امنیت و مکاتب امنیتی

۱-۲- واژه شناسی امنیت و ویژگی‌های آن.....	۴۹
۲-۲- امنیت از منظر آموزه‌های دینی.....	۵۲
۲-۳- ملاحظات امنیت و شاخص‌های تامین آن.....	۵۴
الف) نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای.....	۵۷
ب) نظریه تهاجم- دفاع.....	۵۸
ج) نظریه معمای امنیت (تنگنای امنیت).....	۶۰
د) ایده امنیت مشترک.....	۶۲
ه) نظریه واقع‌گرایی (رنالیسم).....	۶۴
و) نظریه نئورنالیست‌ها (نواقع‌گرایان).....	۶۵
ز) نظریه آرمان‌گراها (ایده‌آلیسم).....	۶۸
ح) مطالبات امنیتی لیبرالیسی.....	۶۹
ط) صلح دموکراتیک.....	۷۱
ی) مکتب کپنهاگ (امنیت چند بُعدی).....	۷۴
ک) نظریه وابستگی متقابل (پیچیده).....	۷۶

فصل سوم- ویژگی جغرافیایی آسیای مرکزی

مقدمه.....	۸۱
۱-۳- جغرافیای طبیعی آسیای مرکزی.....	۸۳
۲-۳- جغرافیای تاریخی آسیای مرکزی.....	۸۷

۸۷	الف) قبل از اسلام
۹۰	ب) بعد از اسلام
۹۴	۳-۳- جغرافیای انسانی آسیای مرکزی
۹۷	الف) ساختار قومیتی
۱۰۰	ب) ساختار زبان و نژاد
۱۰۲	۳-۴- جغرافیای سیاسی آسیای مرکزی
۱۰۸	۳-۵- جغرافیای دینی و اعتقادی آسیای مرکزی
۱۱۲	۳-۶- محیط شناسی اقتصادی
۱۱۶	۳-۷- جغرافیای امنیتی آسیای مرکزی
۱۱۹	۳-۸- اهمیت ژئوپلیتیکی آسیای مرکزی
۱۲۴	۳-۹- عوامل کلی مؤثر بر شکل گیری محیط های امنیتی تشریح شده
	فصل چهارم: زمینه های تاریخی پیدایش افراطی گری در آسیای مرکزی
۱۲۹	۴-۱- انواع نگرش ها به اسلام در آسیای مرکزی
۱۲۹	الف) اسلام سنتی و محافظه کار
۱۳۰	ب) اسلام حکومتی
۱۳۰	ج) بنیادگرایی اسلامی
۱۳۱	۴-۲- رویکرد دولت های آسیای مرکزی نسبت به باورهای مذهبی
۱۳۱	الف) راهبرد سرکوب
۱۳۲	ب) راهبرد پذیرش
۱۳۲	ج) رویه سایر جمهوری ها
۱۳۲	۴-۳- باورهای مذهبی در قوانین اساسی کشورهای آسیای مرکزی
۱۳۷	الف) تعارض مذهبی در آسیای مرکزی
۱۴۰	ب) مصادیق تعارض با اسلام در آسیای مرکزی

- ج) سرکوب فعالیت‌های مذهبی ۱۴۱
- د) وضع قوانین محدودکننده فعالیت‌های مذهبی ۱۴۱
- ه) کنترل و یا محدود نمودن مراکز مذهبی ۱۴۳
- و) حذف، شکنجه و آزار و اذیت فعالان مذهبی ۱۴۳

فصل پنجم - پیشینه و روند شکل‌گیری افراطی‌گری در آسیای مرکزی

- ۱-۵- خشونت‌گرایی در آسیای مرکزی ۱۴۵
- الف) عوامل داخلی ۱۴۶
- ب) عوامل خارجی ۱۴۸
- ج) سایر موارد ۱۴۹
- ۲-۵- افراط‌گرایی مذهبی ۱۵۱
- الف) گروه‌های سیاسی و افراط‌گرا در آسیای مرکزی ۱۵۵
- ب) عوامل مؤثر در تقویت افراط‌گرایی مذهبی در آسیای مرکزی ۱۵۷
- ج) عوامل داخلی ۱۵۷
- د) عوامل خارجی ۱۵۸
- ه) عوامل دیگر ۱۵۹
- و) مراکز عمده فعالیت گروه‌های افراط‌گرا در آسیای مرکزی ۱۵۹

فصل ششم - بسترهای اقتصادی و سیاسی پیدایش افراطی‌گری در

آسیای مرکزی

- ۱-۶- چالش اقتصادی ۱۶۳
- الف) گونه‌شناسی اقتصاد در آسیای مرکزی ۱۶۳
- ب) اقتصاد انرژی در آسیای مرکزی ۱۶۸
- ج) موانع پیشرفت اقتصاد در آسیای مرکزی ۱۷۵
- د) رانت‌طلبی ۱۷۶
- ه) مافیای سازمان‌یافته ۱۷۶
- و) اقتصاد سایه ۱۷۶

ز) بیکاری و فقر.....	۱۷۷
ط) افت محسوس رشد اقتصاد.....	۱۸۰
ی) نرخ بالای تورم در منطقه.....	۱۸۰
ک) سطح سواد.....	۱۸۲
ل) مهاجرت نیروی کار.....	۱۸۲
۶-۲- چالش قومی - نژادی.....	۱۸۴
الف) تعدد اقلیت‌های قومی در آسیای مرکزی.....	۱۸۷
هویت قومی.....	۱۸۸
گروه‌های نژادی.....	۱۸۸
مداخله دیگر کشورها.....	۱۸۹
حکومت‌های اقتدارگرا و انش‌های قومی.....	۱۹۱

فصل هفتم - تقسیم‌بندی تروریسم در آسیای مرکزی

۷-۱- اصول مشترک گروه‌های تروریستی در آسیای مرکزی.....	۱۹۳
الف) وابستگی عقیدتی به خارج از منطقه آسیای مرکزی.....	۱۹۳
ب) تندروی عقیدتی و تجویز کاربرد خشونت.....	۱۹۳
۷-۲- انواع گروه‌های تروریستی در آسیای مرکزی و راهبرد آنها.....	۱۹۴
۷-۳- راهبرد گروه‌های افراط‌گرا در سال‌های اخیر.....	۱۹۷
۷-۴- تمهیدات دولت‌های آسیای مرکزی برای مقابله با تروریسم.....	۲۰۰
الف) تاجیکستان.....	۲۰۲
ب) ازبکستان.....	۲۰۳
۷-۵- مهم‌ترین تهدیدهای گروه‌های تروریستی در آسیای مرکزی.....	۲۰۴
الف) ترکمنستان.....	۲۰۴
ب) تاجیکستان.....	۲۰۵

- ج) ازبکستان ۲۰۶
- د) قرقیزستان ۲۰۶
- ه) قزاقستان ۲۰۷

فصل هشتم - تأثیر نیروهای فرامنطقه‌ای بر افراطی‌گری در آسیای مرکزی

- ۱-۸ - چالش حضور نیروهای فرامنطقه‌ای ۲۰۹
- ۲-۸ - مهم‌ترین نیروهای فرامنطقه‌ای در آسیای مرکزی ۲۰۹
- الف) روسیه ۲۰۹
- ب) ایالات متحده آمریکا ۲۱۰
- ج) اتحادیه اروپا ۲۱۱
- د) جمهوری خلق چین ۲۱۲
- ه) ترکیه ۲۱۲
- و) عربستان سعودی ۲۱۳
- ز) رژیم صهیونیستی ۲۱۶
- ۳-۸ - مستنداتی از فعالیت روسیه و آمریکا در آسیای مرکزی ۲۱۸
- الف) روسیه ۲۱۸
- ب) آمریکا ۲۱۹

فصل نهم - روابط اقتصادی و سیاسی ج.ا.ایران با آسیای مرکزی

- ۱-۹ - چالش در مناسبات سیاسی با ج.ا.ایران ۲۲۳
- ۲-۹ - عوامل مؤثر در توجه متقابل ایران و آسیای مرکزی ۲۲۳
- ۳-۹ - مصادیقی از تعاملات سیاسی ایران و آسیای مرکزی ۲۲۸
- ۴-۹ - موانع محدودکننده تعاملات ج.ا.ایران و آسیای مرکزی ۲۳۱

فصل دهم - نتیجه‌گیری

- ۱-۱۰ - گسترش باورهای مذهبی چالش‌ساز و عقاید غیردینی ۲۴۴
- ۲-۱۰ - تقابل مذاهب و فرقه‌های اعتقادی فعال در منطقه ۲۴۴
- ۳-۱۰ - تعصبات قومی - نژادی ۲۴۵

۱۰-۴-	چالش در مناسبات سیاسی با ج.ا.ایران	۲۴۶
۱۰-۵-	فقر عمومی و چالش های اقتصادی موجود در منطقه	۲۴۸
۱۰-۶-	ناتوانی و ضعف حکومت در کشورهای منطقه	۲۴۹
۱۰-۷-	رقابت قدرت در سطح منطقه آسیای مرکزی	۲۵۰
۱۰-۸-	چه باید کرد	۲۵۴
	الف) سطح ملی	۲۵۴
	ب) سطح فراملی (منطقه ای)	۲۵۶

بسم الله الرحمن الرحيم

"يرفع الله الذين امنو منكم و الذين اوتوا العلم درجات"

(خداوند مقام اهل ایمان و دانشمندان عالم را (در دو جهان) رفیع می گرداند).

سوره مبارکه مجادله - آیه شریفه ۱۱

بدون شک تأمین امنیت ملی و تقویت توان دفاعی از مهم ترین اهداف و دغدغه های هر کشور از جمله نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در عرصه های داخلی، منطقه ای و بین المللی است و در این راستا، توجه به مؤلفه های مختلف اثرگذار بر امنیت ملی به ویژه ابعاد نظامی - دفاعی آن از اهمیت خاصی برخوردار بوده و از ضروریات اصلی کشورها در مسیر پایداری و توسعه است. بدیهی است که هر جا سخن از امنیت و امنیت ملی به میان می آید، بی گمان لازم است تهدیدات موجود در حوزه های داخلی و خارجی نیز به دلیل تأثیرات آن ها بر امنیت ملی، مورد مذاقه قرار گیرند.

معاونت اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از نهادهای مسئول "ارزیابی مستمر تهدیدات و توان رزمی دشمنان بالفعل و بالقوه" و مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد علی صیاد شیرازی به عنوان بازوی اجرایی "آموزش و پژوهش های اطلاعاتی آجا" و در راستای تحقق وظایف ذاتی خود در تأمین، تولید و معرفی منابع، کتب و نشریات مورد نیاز آموزش های اطلاعاتی و ارتقاء سطح دانش و مهارت کارکنان و فراگیران جامعه اطلاعاتی آجا گام برداشته و با بهره گیری از اساتید و صاحب نظران حوزه های ذی ربط نظامی، اطلاعاتی و امنیتی، اقدامات گسترده ای را تاکنون در راستای رسالت خود و ایجاد رشد و بالندگی فرهنگی و علمی و تشویق پژوهشگران و اساتید در عرصه تولید علم انجام داده و ضمن تسهیل انتشار یافته های علمی و بهره برداری از دانش تولیدی، امکان جدیدی را برای محققین، اساتید و فراگیران ارتش جمهوری اسلامی ایران و سایر سازمان ها و نهادها فراهم آورده است که چاپ کتاب حاضر بخشی از این اهداف را تشکیل می دهد.

همکاری و ارائه نظرات و دیدگاه های اساتید، صاحب نظران و فرهیختگان تأثیر به سزایی در ارتقاء سطح کیفی موضوعات و مباحث کتاب حاضر و دیگر محصولات انتشارات این مرکز در تولید محتوا و چاپ های بعدی خواهد داشت.